

[Ontologie a konkrétní skutečnost, systém a pravda]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[\[Příležitostné poznámky, 1958\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[\[Příležitostné poznámky, 1958\]](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 24. 7. 1958
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 24. 7. 1958

Ontologie může být založena pouze na kritickém rozboru konkrétních skutečností, i když takových, které unikají běžné pozornosti. Konec konců nelze začít jinak než poukazem na skutečnosti, které nemohou být neuznány. A teprve pak je možno přistoupit k interpretaci, racionálním argumentům, široké logické výstavbě teorií atd. Je třeba tedy nejprve najít nejdůležitější body našich vědeckých i světonázorových představ, pohledů, pojetí, najít skryté předpoklady, ukázat chyby, resp. nesmyslnost některých nasnadě jsoucích interpretací a potom předvést interpretaci vlastní. Takovými body jsou dnes kupř. čas, změna, pokrok, vývoj, nové, subjekt, aktivita, kauzalita, pravda atd. Rozpory, nesnáze, argumenty jsou do jisté míry vždy čímsi samostatným. Jejich relativní samostatnost se osvědčuje dvojím způsobem. Jednak jsou platné v rozmanitých interpretačních pokusech, tedy z rozmanitých předpokladů, jednak – opačně – připouštějí různou interpretaci. Ovšem každá taková interpretace znamená současně jakousi *extrapolaci* motivů, které jsou v daném problému (rozporu, argumentu apod.) založeny. Jednotlivé problémy (atd.) nejsou však osamoceny, nýbrž je jich více, takže interpretovány se počínají křížit. Tím je zároveň vždy řada interpretačních možností vyloučena. Úkolem je tedy, jak se ukazuje, vytyčení hlavních problémů, jež musíme považovat za základní členy, které potom *interpolací* začleňujeme do celkové interpretace, teorie.

Tato teorie v *celku* usiluje o postižení pravdy. Je tedy otázka, jaká je souvislost mezi pravdou na jedné straně a mezi syntézou jednotlivých extrapolovaných problémů (atd.). K tomu cíli je třeba analyzovat vlastní povahu problému, otázky, rozporu, myšlenkové nesnáze, argumentu apod. Ta skutečnost, že ontologii musíme založit na takových jednotlivých problémech, svědčí také o tom, že k vlastnímu střetnutí myšlenkového aparátu s realitou dochází takto na jednotlivých případech, že to není všeobecné zírání, nýbrž zacílené úsilí.¹ Jestliže se přesto nemůžeme vyhnout pokusům² o systematičnost, je to proto, že vskutku nějak v pozadí jednotlivých problémů (atd.) tušíme společný zdroj.

V rámci daného systému bychom bez obtíží přecházeli z jedné partie do druhé. Jestliže přesto docházíme k problémům (rozporům apod.), je to jednak dokladem napětí mezi systémem a tím, co jím chceme postihnout, totiž pravdou, jednak to je dokladem toho, že pravda proniká do našich představ, pojetí a do našeho poznání na jednotlivých místech, nikoli tedy tak, že by se prezentovala celá najednou, nýbrž že navazuje v jistém smyslu na náš dosavadní pojmový aparát a na jednotlivých místech jej láme, prolamuje, narušuje a odtud pak proniká v centrálním útoku do ostatních partií, aby skončil[a] v novém systému, který pak bude nutně znovu prolamován atd.³ Jestliže totiž chceme dobře věci porozumět, musíme si uvědomit, že problém není (právě tak jako rozpor, argument atd.) vlastností teorie (systému), nýbrž že to je vlastně

¹ Tj. z diskusního setkání u Josefa Lukla Hromádky. – Pozn. red.

² Následující záznamy (od 23. do 30. 7. 1958) představují celek poznámek pořízený nejprve v rukopise a posléze přepsaný autorem do strojopisné podoby. Odchytky mezi obojím zněním jsou vyznačeny v poznámkách pod čarou. – Pozn. red.

³ V rukopise: „kvalifikovanost“. – Pozn. red.

událost, která staví určitou partii dané teorie (systému) do nové situace. Vskutku také každý zásah, dotek pravdy znamená událost, něco nového, něco, co se stane a už se nemůže odestát a co se pak stává východiskem nových interpretací a nových teorií, systémů.

Pravda tedy proniká do našeho myšlení (ale vůbec do světa i kolem nás) na jednotlivých místech, v určitých situacích a chvílích, prostě vždy *hic et nunc*; a přece každá reflexe bude vždy znovu usilovat o syntézu a sjednocení takových jednotlivých průniků v obraz celé pravdy.⁴ – Je celkem zřejmé, že každý pokus o systém je zároveň pokusem o únik z tlaku okamžité situace, a tak je zároveň krokem blíž k pravdě, protože je krokem k celku, ale zároveň i krokem⁵ od pravdy pryč, krokem k jejímu opuštění nebo alespoň zastření, neboť opouští místo, na němž jediné se stává pravda. Ovšem reflexe nad takovým případem, kdy se pravda *stala*, nemůže být účinnější než podána v systému, resp. zaústěná, zacílená v systém.

To vše je obrazem, resp. dokladem toho, že pravda je jedna, celá, sjednocená, ale že zároveň pracuje, stává se, realizuje se v konkrétních případech, situacích. To má své významné důsledky ontologické i noetické.

580724

⁴ V rukopise: „Musíme vždycky uvažovat kontexty širší...“ – Pozn. red.

⁵ Srv. L. Hejdánek, *Pojetí pravdy a některé jeho ontologické předpoklady* [strojopis], Praha 1952. – Pozn. red.